

Bygherrerapport for arkæologisk tilsyn i forbindelse med renovering af voldgrav ved Engelsholm Slot

VKH 7120 Engelsholm Slot
Nørup Sogn, Tørrild Herred, Vejle Amt
Stednr.: 170907
Kuas J.nr.: 2003-2112-0307

Resumé

I forbindelse med oprensning af voldgraven omkring Engelsholm Slot samt omsætning af stensætning på voldgravens sider førte Vejle Museum arkæologisk tilsyn for at sikre, at der ikke blev ødelagt eller forstyrret fundførende lag eller arkæologisk interessante konstruktioner. Der blev påtruffet egepæle fra en ældre bro samt en teglstensbygget brønd, formentlig fra 1500-tallet.

Indhold:

Undersøgelsens forhistorie	2
Administrative data	2
Øvrige data	3
Topografi, terræn og undergrund	3
Undersøgelsens resultater	3
Fremtidigt arbejde	6

Undersøgelsens forhistorie

I forbindelse med et større renoveringsprojekt omkring Engelsholm Slot, hvor bl.a. slottets barokhave og oprindelige omgivelserne skal rekonstrueres ønskede højskolen at oprense voldgraven, samt genoprette stensætning på voldgravens sider og rydde volden for bevoksning. Voldgraven er i tidens løb slammet til og vandstanden var derfor nogle steder meget beskeden. Da der er tale om et fredet anlæg ansøgte Birk Nielsen Landskabarkitekter Kulturarvsstyrelsen om tilladelse til at udføre arbejdet. Tilladelsen blev givet under forudsætning af at Vejle Museum førte tilsyn med arbejdet, samt at arkæologisk interessant materiale ikke blev bortgravet, ødelagt eller omlejret. Der er forskellige efterretninger om, at voldgraven er oprenset én eller flere gange i det 20. århundrede. Præcis hvornår vides dog ikke. Muligvis er denne oprensning sket som grødefrensning fra en båd.

Administrative data

7. januar 2008 Alex Sand Frich, Vejle Kommune kontakter Folmer Christiansen, Vejle Museum for eventuelle bemærkninger i forbindelse med ansøgning fra Engelsholm Højskole angående tilladelse til oprensning af voldgraven omkring slottet.
10. januar 2008 Folmer Christiansen sender besked til Alex Sand Frich om, at Vejle Museum er interesseret i at føre tilsyn i forbindelse med oprensningen.
11. januar 2008 Alex Sand Frich giver Engelsholm Højskole tilladelse til oprensning af voldgrav, bl.a. under forudsætning af godkendelse fra KUAS
15. januar 2008 Sune Watkins, KUAS tilsender BirkNielsen tegnestue tilladelse til at oprense den fredede voldgrav.
5. februar 2008 Folmer Christiansen gør et notat om trufne aftaler på møde med forvalter Erik Dam og forstander Jesper Vognsgård, Engelsholm Højskole.
5. februar 2008 Folmer Christiansen gør et notat efter telefonsamtale med Sune Watkins, KUAS om specifikation af detaljer i betingelserne omkring oprensning i den fredede voldgrav.
6. februar 2008 Folmer Christiansen tilsender KUAS anmodning om godkendelse af budget for arkæologisk tilsyn ved oprensning af voldgrav.
12. februar 2008 Christian Dalmer, civilingeniør, BirkNielsen tilsender Folmer Christiansen landinspektørtegninger over slotsbanke og voldgrav.
12. februar 2008 Sune Hougesen Watkins fra KUAS tilsender Folmer Christiansen godkendelse af budget for tilsyn med oprensning voldgrav.
18. februar 2008 Jesper Vognsgaard godkender budget for tilsyn med oprensning af voldgrav.

Øvrige data

Det arkæologiske tilsyn finansieres af Engelsholm Højskole. Tilsynet foregik over en række dage i perioden 20. februar til 23. maj 2008. Daglig udgravningsleder var Mikael Manøe Bjerregaard. Desuden deltog Folmer Christiansen og Charlotta Lindblom, alle Vejle Museum. Renoveringsarbejdet blev udført af entreprenørfirmaet Teddy Thomsen, Gadbjerg. Gravearbejdet blev udført med gravemaskine fra voldgravens ydre bred og senere med minigraver, som kørte på jernplader i voldgraven. Maskinfører var Henning. Vejret vekslede mellem sne, regn og solskin i perioden, men det påvirkede ikke sigtbarheden eller forholdene for tilsynet i øvrigt. Al kommunikation og dokumentation i forbindelse med sagen opbevares på Vejle Museum.

Topografi, terræn og undergrund

Engelsholm Slot ligger på en kunstigt opført borgbanke ved bredden af Engelsholm Sø. Gården Engelsholm nævnes i 1452, men de nuværende slotsbygninger er opført i 1592-93. Slottet er på alle fire sider omgivet af en vandfyldt voldgrav, som får vand fra søen og et antal kilder.

Undersøgelsens resultater

Forud for oprensningen af voldgraven blev vandet pumpet væk. Øverst i voldgraven lå et sort og slammet organisk lag fortrinsvis dannet af nedfaldende blade og grene. Dette lag blev bortgravet i hele voldgraven. Genstandsmaterialet var moderne, hovedsageligt flasker og knust service. Under dette slamlag konstateredes et fast sandlag, som man kunne gå på. I dette lag blev allerede i overfladen flere steder fundet genstandsmateriale, der kan henføres til 1700-tallet. Oprensningen kunne i hele voldgraven derfor ikke føres længere ned end til dette sandlag. Påtrufne genstande i sandlaget var kridtpiberør, jydepotteskår samt dele af lædersko, bl.a. m. træsom.

Billedet af voldgravens nordøstre hjørne set fra nordvest viser det mørke slamlag og det underliggende fundførende sandlag.

På voldgravens nord- og vestside blev fjernet en del store trærodde. Derved opstod huller i gravens profil, men det blev ikke vurderet, at dette greb alvorligere ind i eventuelle kulturlag end trærodde allerede havde gjort under træernes vækst. Omsætningen af stenene på voldgravens sider forgik nænsomt, og der blev ikke rodet i evt. kulturlag eller ændret på voldens profiler i denne forbindelse. Eneste fund i denne forbindelse var et enkelt jdepotteskår.

Ved tørlægningen af graven viste det sig, at en af bropillerne i den stenbyggede bro over voldgraven hvilede på tre møllesten. Disse møllesten blev ved senere restaurering af broen skjult under beton!

Tre møllesten brugt som fundament for den midterste bropille. De blev senere dækket med beton.

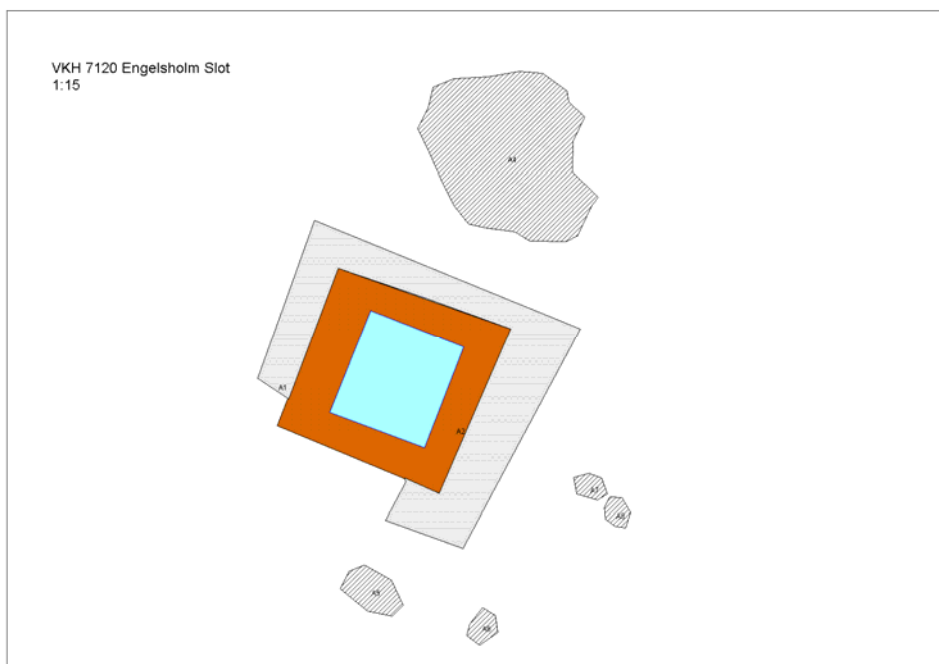
I samme forløb som den nuværende bro fra slottet mod syd (broen mod haven, som hviler på stenbyggede piller), blev konstateret tilhuggede firkantede egepæle som var nedrammet i voldgravens bund. Disse pæle stammer uden tvivl fra et ældre broanlæg. To af pælene var taget op af entreprenørarbejderne, inden museet blev opmærksomt på dem, men de øvrige, ca. 10 er bevaret in situ.

I den østlige voldgrav nord for hovedbroen over voldgraven dukkede ved arbejdets slutning et brøndanlæg op. Umiddelbart nord for brønden var en meget stor kampesten, der muligvis har fungeret som trædesten i forbindelse med brug af brønden. Brønden bestod af en firkantet brøndkasse af teglsten og havde et indre mål på omtrent 70x70 cm. På overfladen af de øverste bevarede teglsten var rester af mørtel, det må derfor antages at brønden oprindeligt har været i flere skifter end nu er bevaret. Uden om denne brøndkasse var en 20-30 cm bred forstærkning af natursten og mørtel. Brønden fik vand fra en kilde, som stadig sprang gennem det lag af sand, planterodde og teglbrokker, som fyldte brøndkassen.

Anlægget blev rensat for moderne aflejringer med henblik på fotografering og indmåling med GPS. De øverste ca. 20 cm af brøndfylden blev ligeledes fjernet for at få et overblik over brøndens konstruktion, inden anlægget igen skulle sættes under vand. I brøndfyldet blev fundet en bjælkestump, en del af en nonnetagsten, teglstensbrokker samt enkelte hele teglsten på 22 x 11 x 5,5 cm – samme dimensioner, som de teglsten brøndkassen er opført med. Et spyd kunne stikkes 92 cm ned i sandfylden, før fast grund blev nået.

Brønden med den store kampesten (trædesten?) i baggrunden

Kort over brønden og omkringliggende sten. Gråt = natursten og mørtel, rødt = teglsten, blåt = brøndskakten m. kildevand, skråkraving = kampesten

Brønden skal ud fra teglstenenes dimensioner at dømme formentlig dateres til 1500-tallet. Da brønden efter opførelsen af det nuværende Engelsholm Slot med den tilhørende voldgrav vil have ligget midt i voldgraven og dermed under vand, må den formodes at høre til det ældre Engelsholm, som nævnes i 1452 og afløses af de nuværende bygninger i 1592-93.

Fremtidigt arbejde

Idet oprensings- og afgravningsarbejdet i voldgraven og på borgbanken er afsluttet anses Vejle Museums arkæologiske tilsyn og forbindelse med renoveringsprojektet for afsluttet.

Mikael Manøe Bjerregaard,
Vejle Museum, 26. maj 2008